

RESEARCH ON THE OPINION OF PRESCHOOL TEACHERS ON THE INDEPENDENCE OF 5-6 YEAR-OLD CHILDREN

Blaga Dimova

Burgas State University “Prof. d-r Assen Zlatarov”, Bulgaria, blagadimova21@gmail.com

Abstract: In the conditions of a dynamically changing social environment, the formation of personal autonomy and independence in preschool children is becoming increasingly important.

This scientific paper examines the views of preschool educators on the manifestations and development of independence in children aged 5–6 years.

The theoretical framework encompasses scientific views of various authors related to autonomy, volitional qualities and the role of play, emphasizing the importance of a stimulating educational environment and freedom of choice.

The empirical part of the study is based on a survey conducted among 42 preschool educators from kindergartens in the municipality of Burgas. A partially standardized author's survey was used, including both closed and open questions, to collect data on the attitudes and observations of educators on the independent behavior of children in various life situations - participation in family life, choice of activities, self-service and decision-making.

The results show that most respondents support assigning responsibilities to children in accordance with their age, with 67% indicating that five-year-old children have obligations in the family with good organization by parents. More than half of teachers (57%) believe that children can independently choose activities outside of kindergarten, which reflects modern pedagogical approaches that encourage autonomy. Regarding self-care, 36% of respondents believe that children prepare for sleep independently, while the rest indicate a need for help or reminders. The most pronounced dependence is in making decisions about choosing a gift - 76% of respondents identify the parent as the main decision-maker, which emphasizes the limited opportunities for children's initiative in socially significant situations.

The study confirms the importance of autonomy as a key factor for personal development, socialization and preparation for active civic life, in accordance with the goals formulated in the Preschool and School Education Act.

Keywords: independence, preschool age

ИЗСЛЕДВАНЕ МНЕНИЕТО НА ПРЕДУЧИЛИЩНИ ПЕДАГОЗИ ВЪРХУ САМОСТОЯТЕЛНОСТТА НА 5-6 – ГОДИШНИТЕ ДЕЦА

Блага Димова

Бургаски държавен университет „Проф. д-р Асен Златаров“, България, blagadimova21@gmail.com

Резюме: В условията на динамично променяща се социална среда, формирането на личностна автономност и самостоятелност у децата в предучилищна възраст придобива все по-голямо значение.

Настоящата научна разработка изследва възгледите на предучилищни педагози относно проявите и развитието на самостоятелност при деца на възраст 5–6 години.

Теоретичната рамка обхваща научни виждания на различни автори, свързани с автономността, волевите качества и ролята на игровата дейност, като се акцентира върху значението на стимулиращата образователна среда и свободата на избор.

Емпиричната част на изследването се базира на анкетно проучване, проведено сред 42 предучилищни педагози от детски градини в община Бургас. Използвана е частично стандартизирана авторска анкета, включваща както затворени, така и отворени въпроси с цел да се съберат данни за нагласите и наблюденията на педагозите върху самостоятелното поведение на децата в различни житейски ситуации – участие в семейния живот, избор на дейности, самообслужване и вземане на решения.

Резултатите показват, че преобладаващата част от респондентите подкрепят възлагането на отговорности на децата, съобразени с възрастовите им особености, като 67% посочват, че петгодишните деца имат задължения в семейството при добра организация от страна на родителите. Повече от половината учители (57%) вярват, че децата могат самостоятелно да избират дейности извън детската градина, което отразява съвременните педагогически подходи, насърчаващи автономността. Относно самообслужването 36% от анкетираните смятат, че децата се подготвят самостоятелно за сън, докато останалите посочват нужда от помощ или напомняне. Най-силно изразена е зависимостта при вземането на решения за избор на подарък –

76% от респондентите определят родителя като основен вземащ решение, което подчертава ограничените възможности за детска инициатива в социално значими ситуации.

Изследването потвърждава значимостта на самостоятелността като ключов фактор за личностното развитие, социализацията и подготовката за активен граждански живот, в съответствие с целите, формулирани в Закона за предучилищното и училищното образование.

Ключови думи: самостоятелност, предучилищна възраст

1. ВЪВЕДЕНИЕ

В условията на непрекъснато променяща се социална среда обществото се нуждае от личности, способни да вземат самостоятелни решения и да действат независимо. Формирането на тези качества започва още в ранното детство, като предучилищното образование играе ключова роля в изграждането на основите на личностната автономия и волевата устойчивост. Според Б. Димитрова развитието на самостоятелността у детето не само формира готовност и способност за самостоятелно учене, но и изгражда основа за осъзнато решаване на задачи в различни сфери на човешката дейност (Димитрова, 2024).

Проблемът за възпитанието на самостоятелността е актуален в педагогическата теория (Христова – Коцева, 2015). Волевите качества като инициативност, постоянство и целеустременост, се разглеждат като ядро на характера, което определя способността на детето да се адаптира, да преодолява трудности и да участва активно в социалния живот. Съвременните изследвания подчертават значението на среда, която стимулира детската активност, саморегулация и участие в процеса на вземане на решения.

Играта в детската градина следва да присъства „във всички видове организация на предучилищното образование, както през учебното, така и през неучебното време“ (Наредба № 5, 2016). Игровата дейност, социалното взаимодействие и възможността за избор са основни механизми за развитие на самостоятелност. Децата се стремят към независимост още от най-ранна възраст като проявяват желание да се хранят сами, да се обличат и да изпълняват ежедневни задачи без помощ. Това не само изгражда самочувствие, но и формира основите на личностната автономност, която от своя страна, според Arvanitis, Barrable и Touloumakos, се развива най-естествено в образователни среди, ръководени от децата, където самостоятелното изследване, свободният избор и активното участие се насърчават от самата структура на средата (Arvanitis, Barrable, Touloumakos, 2023).

2. МЕТОДОЛОГИЯ

Целта на настоящата разработка е да се представят вижданията на детски учители относно самостоятелността на 5 – 6-годишните деца.

Задачите, които следва да се решат в нея са:

- да се разкрият теоретичните аспекти на самостоятелността на децата в предучилищна възраст
- да се изследва мнението на детски учители относно самостоятелността на деца в предучилищна възраст
- да се направи анализ на получените резултати.

Чрез използване на метода *анкетно проучване* бяха събрани и анализирани данни за мнението на детски учители относно самостоятелността на 5-6 – годишните деца в детски градини в община Бургас.

Изследването бе осъществено с частично стандартизирана авторска анкета, включваща 8 затворени и отворени въпроси. За успешното реализиране на анкетата бяха спазени изискванията в структурно отношение, а именно представянето ѝ в два раздела – “уводно-конструктивен раздел и въпросник” (Пенева, 2014: 59). Настоящата научна разработка представя част от това изследване. В анкетното проучване участваха 42 предучилищни педагози с различен педагогически стаж, работещи в детски градини в град Бургас, Република България.

3. ДИСКУСИЯ

Проблемът за самостоятелността при деца в предучилищна възраст е обект на трудовете на античните философи като Аристотел, Сократ, Платон и други, разбира се, в широкия контекст за свободата на личността.

Световноизвестната педагожка Мария Монтесори, посветила труда си на изследването на детската самостоятелност, убедително доказва в своите трудове колко съществено е самостоятелното функциониране за развитието на личността. За да израсне и да се развие пълноценно, детето трябва да постигне автономност. Според нея, “за да може да порасне и да се развие, детето трябва да постигне самостоятелност” (Монтесори, 2016).

Според Cerino внимателно планираната образователна среда е от съществено значение за формирането на детската самостоятелност. Поставянето на акцент върху възприятията, идеите и нуждите на детето създава условия за изразяване на неговия потенциал. В този контекст, горската среда – като форма на открито обучение, вдъхновена от скандинавския модел „Forest School“ – предоставя автентична възможност за изграждане на автономност (Cerino, 2023). Пространството извън традиционната занималня, наситено с природни елементи и отворено към преживявания, насърчава свободата на избор, физическата активност и емоционалната устойчивост. Такава среда не само подкрепя индивидуалното развитие на детето, но и стимулира рефлексивната практика на педагозите, като укрепва връзките между учители, родители и деца.

Други автори като Романова и Григоренко обвързват развитието на самостоятелността с нивото на развитие на паметта, вниманието, мисленето и речта, което позволява на детето да изпълнява цели и да преодолява възникващи трудности (Романова, Григоренко, 2023).

От друга страна, Феликсова свързва самостоятелността в предучилищна възраст с нивата на упражняваните контрол и подкрепа от страна на родителите към тяхното дете (Феликсова, 2020).

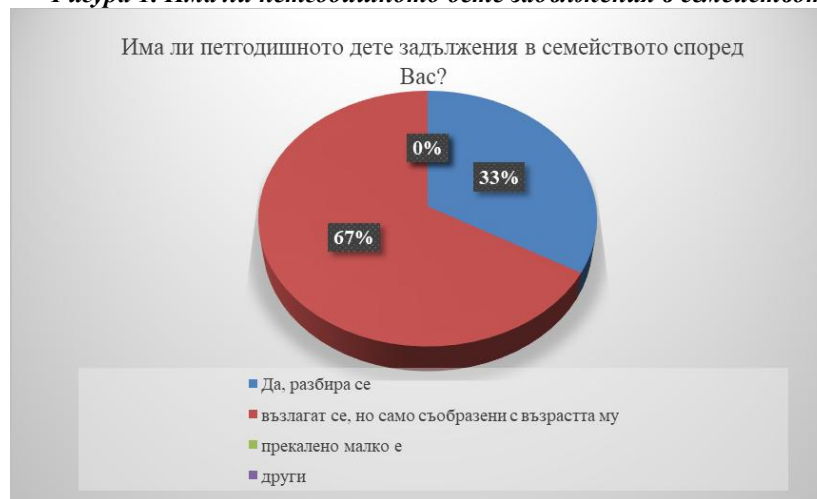
4. РЕЗУЛТАТИ

Анкетата бе проведена сред 42 предучилищни педагози, което осигурява надеждна експертна перспектива, базирана на наблюдения от практиката. Всички респонденти са от женски пол.

Отнесени към педагогическия стаж, разпределението на отговорите е следното: 15 са с над 10 години стаж, 23 са с над 5 години стаж, а едва 7 имат под 5 години педагогически стаж.

Анализът на резултатите на първия въпрос „Има ли петгодишното дете задължения в семейството според Вас?“ (фиг. 1) сочат следното разпределение на отговорите на предучилищните педагози: 67% от анкетираните (28 души) посочват, че на децата се възлагат отговорности, но само съобразени с възрастта им. Това е преобладаващото мнение, което подчертава нуждата от индивидуален подход и адаптация на задачите към развитието на детето. 33% от анкетираните (14 души) отговарят с „Да, разбира се“, което показва категорична подкрепа за участието на детето в семейния живот чрез конкретни отговорности. 0% (0 души) смятат, че детето е прекалено малко за това, което свидетелства за консенсус относно способността на петгодишните деца да участват активно в семейната среда. 0% (0 души) са избрали отговора „други“, което показва липса на алтернативни или неутрални позиции.

Фигура 1. Има ли петгодишното дете задължения в семейството?



Източник: Изследване на автора

Резултатите от анализа на втория въпрос (фиг. 2) показват, че повече от половината предучилищни педагози – 57% (24 души) вярват, че петгодишното дете е способно да избира самостоятелно своите дейности извън детската градина. В същото време, 21% от респондентите (9 души) посочват, че родителите вземат решенията вместо детето. Това поставя акцент върху водещата роля на възрастните при избора на дейности и предполага ограничена свобода за детето да проявява лични предпочитания. Допълнително 10% от участниците (4 души) отбелязват, че децата посещават различни школи, което насочва вниманието към организирани форми на активност извън детската градина. Макар тези занимания да предлагат

структурирана среда и целенасочено развитие, те не винаги са резултат от самостоятелен избор на детето, а по-скоро от родителски инициативи или социални очаквания. Отговорът „други“, посочен от 12% от анкетираните (5 души) не предоставя конкретна информация относно характера на избора.

Фигура 2. Смятате ли, че извън детската градина петгодишното дете самостоятелно избира дейности (рисуване, игра, каране на колело и други) ?



Източник: Изследване на автора

На фиг. 3 са изобразени резултатите, които показват, че 36% от анкетираните педагози (15 души) смятат, че петгодишното дете е способно да се подготвя самостоятелно за сън. Това мнение отразява позитивна оценка на детската самостоятелност и съответства на очакванията за развитие на умения за самообслужване в предучилищна възраст. В същото време 33% от респондентите (14 души) посочват, че детето се справя с чужда помощ, което предполага наличие на основни умения, но все още зависимост от възрастен за изпълнение на рутината. Допълнително 26% от участниците (11 души) отбелязват, че детето има нужда от напомняне какво и кога да прави, което поставя акцент върху ролята на възрастния като регулатор на поведението. Тази позиция отразява преходен етап, в който детето притежава умения, но все още не е развило навика за самостоятелно организиране на действията си. Отговорът „друго“, посочен от 5% от анкетираните (2 души) не предоставя конкретна информация.

Фигура 3. Според Вас детето само ли се приготвя за сън (измиване на зъби, обличане на пижама)?



Източник: Изследване на автора

Интересна е интерпретацията на отговорите на четвъртия въпрос (фиг. 4). Фактът, че над три четвърти от респондентите 76 % (32 души) посочват родителя като основен вземащ решение, подчертава силната роля на възрастния във вземането на решения. Това може да се тълкува като стремеж към защита, но и като ограничаване на възможностите за самостоятелно мислене и избор. 19% (8 души) са отговорили, че детето е прекалено малко, за да избере само подарък. Само 5% от респондентите (2 души) са посочили, че детето само избира подаръка. Въпреки че този модел е рядко срещан, той е ценен индикатор за възможност за развитие. Той показва, че съществуват родители, които използват ежедневни ситуации като възможност за учене – чрез избор, диалог и емпатия. В този контекст, изборът на подарък не е просто практическо действие, а възпитателен акт, който развива у детето умения за съобразяване с чужди нужди, естетическа преценка, социална отговорност и себеизразяване. От друга страна, нулевият процент на отговор „друго“ подсказва, че не се прилагат алтернативни или съвместни модели на избор, като например съвместно вземане на решение между дете и родител, участие на учители или приятели.

Фигура 4. Подарък за рожден ден на приятел ...



Източник: Изследване на автора

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изследването потвърждава значимостта на формирането на самостоятелност в предучилищна възраст като един от основните фактори за личностното развитие и социализацията на децата. То успешно поставя основите за постигане на една от целите, формулирани в Закона за предучилищното и училищното образование – „придобиване на компетентности, необходими за успешна личностна и професионална реализация и активен граждански живот в съвременните общности“ (ЗПУО, чл. 5, ал. 1, т. 3).

Получените данни разкриват преобладаващото мнение сред предучилищните педагози, че детето на 5-6 – годишното следва да бъде активен участник в семейния живот и да поема отговорности, съобразени с възрастовите му особености. Фактът, че мнозинството от детските учители признават способността на 5-6 – годишното дете да прави самостоятелен избор и извън средата на детската градина, съответства на съвременните педагогически концепции, които поставят детето в центъра на възпитателния процес и насърчават неговата автономия, инициативност и креативност.

В заключение, изследването подчертава верността на твърдението на Януш Корчак: „Не очаквай твоето дете да бъде човекът, който си ти, или този, който искаш да бъде. Помогни му да стане себе си, а не теб!“. (Magnifisonz. <https://magnifisonz.com/2018/07/22> , посетено на 23.10.2025 г.)

Тези думи акцентират върху важността на уважението към индивидуалността на детето и насърчаването на неговата самостоятелност, която изгражда основите за личностно и социално развитие и подготовка за активен и осъзнат живот.

БЛАГОДАРНОСТИ

Разработката е финансирана по проект НИХ – 504/2024 г. на Бургаски държавен университет „Проф. д-р Асен Златаров“

ЛИТЕРАТУРА

- Димитрова, Б. (2024). Дидактически модел за развиване самостоятелността при учениците от начален етап по метода Монтезори. Годишно научно-методическо списание „Образование и технологии“, том 15/2024, брой 2, стр. 110-106. ISSN 1314-1791 (print), ISSN 2535-1214 (online), <http://doi.org/10.26883/2010.212.3480>
- Министерство на образованието и науката. (2016). Наредба № 5 от 03.06.2016 г. за предучилищното образование, София: Държавен вестник, <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136850647>, посетено на 23.10.2025 г.
- Министерство на образованието и науката. (2016). Закон за предучилищното и училищното образование, София: Държавен вестник <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136641509>, посетено на 23.10.2025 г.
- Монтезори, М. (2016). Какво трябва да знаете за детето си. София: Издателство Асеновци
- Пенева, М. (2014). Анкетата в педагогическите изследвания. Списание „Педагогически форум“, бр. 4/2014, стр. 58-65, <https://dipkusz-forum.net/article/317/anketata-v-pedagogicheskite-izsledvaniya>, посетено на 23.10.2025 г.
- Романова, Т., & Григоренко, Е. (2023). Развитие детской самостоятельности и инициативы. Interactive Science, бр. 3 (79), 2023, стр. 36-37.
- Феликсова, В. (2020). Влияние стиля семейного воспитания на развитие самостоятельности детей младшего дошкольного возраста. Интерактивна наука. бр. 1 (47).
- Христова – Коцева, Р. (2015). Стимулиране на детската самостоятелност чрез създаване на развиваща среда в предучилищната образователна институция. Педагогически алманах, УИ „Св. св. Кирил и Методий“, брой 1, стр. 22-31
- Arvanitis, A., Barrable, A., & Touloumakos, A. (2023). The relationship between autonomy support and structure in early childhood nature-based settings. Learning Environments Research, 27, 101–119.
- Cerino, A. (2023) The importance of recognising and promoting independence in young children: the role of the environment and the Danish forest school approach, Education 3-13, 51:4, 685-694, DOI: 10.1080/03004279.2021.2000468